

TOMASZ KWOKA

Wojwodina i jej Rusini

O języku, kulturze i historii
Rusinów wojwodińskich

Wojwodina i jej Rusini

O języku, kulturze i historii Rusinów wojwodińskich

Tomasz Kwoka

Wojwodina i jej Rusini

O języku, kulturze i historii Rusinów wojwodińskich

Kraków 2023

Tomasz Kwoka
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
📧 <https://orcid.org/0000-0003-1222-6472>
✉ tomasz.kwoka@uj.edu.pl

© Copyright by Tomasz Kwoka, 2023

RECENZENCI

prof. dr hab. Adam Fałowski, UJ
dr hab. Barbara Oczkova, prof. UJ

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Justyna Zdziennicka

PROJEKT OKŁADKI

Marta Jaszczuk

ISBN 978-83-8138-931-0 (druk)

ISBN 978-83-8138-932-7 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788381389327>

Na okładce oraz w książce wykorzystano rysunki Aleksandra Zografa

Publikacja dofinansowana przez Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

<https://akademicka.pl>

Spis treści

Wstęp.....	9
1. Wojwodina.....	17
1.1. Krótka historia nowożytnej Wojwodiny.....	20
1.2. Mozaika etniczna współczesnej Wojwodiny.....	27
2. Rusini wojwodińscy, ich historia i kultura	55
2.1. Etonim <i>Rusin/Rusnak</i>	56
2.2. Rusini wojwodińscy w świecie nauki	59
2.3. Tożsamość Rusinów wojwodińskich.....	67
2.4. Historia Rusinów w Wojwodinie.....	78
2.4.1. Karpacka ojczyzna.....	80
2.4.2. Rusińska <i>Hornjica</i>	82
2.4.3. Panońskie kolonizacje	83
2.4.4. Cerkiew Rusinów w Panonii.....	99
2.4.5. Szkolnictwo rusińskie.....	106
2.4.6. Czytelnie ludowe	111
2.4.7. Rusini w drugiej połowie XIX wieku	112
2.4.8. Rusińskie przebudzenie kulturalne w Wojwodinie na przełomie XIX i XX wieku	117
2.4.9. Wielkie Zgromadzenie Narodowe w Nowym Sadzie.....	121
2.4.10. Rusini w Królestwie Serbów, Chorwatów i Słoweńców / Królestwie Jugosławii i ich odrodzenie narodowe	123
2.4.11. Rusińskie Narodowe Towarzystwo Oświatowe.....	127
2.4.12. Przełom lat dwudziestych i trzydziestych.....	129
2.4.13. II wojna światowa.....	140
2.4.14. Cerkiew greckokatolicka w Wojwodinie po II wojnie światowej	142

2.4.15. Okres powojenny	144
2.4.16. Okres autonomiczny i rozwój rusińskiej kultury w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych	152
2.4.17. Po upadku komunizmu	160
2.4.18. Współczesność	165
3. Rusini wojwodińscy i ich język.....	173
3.1. Słowiańskie mikrojęzyki literackie	175
3.2. Chronologia badań nad językiem wojwodińsko-rusińskim	182
3.3. Wojwodińsko-rusińskie teorie lingwogenetyczne	186
3.4. Historia języka rusińskiego w Wojwodinie	206
3.4.1. Okres przedkodyfikacyjny (1751-1904)	210
3.4.2. Przebudzenie i początki literatury rusińskiej w Wojwodinie (1904-1919/1923)	220
3.4.3. Kodyfikacja literackiego języka wojwodińsko-rusińskiego (1923-1945)	222
3.4.4. Okres powojenny (1945 – połowa lat sześćdziesiątych)	228
3.4.5. Okres autonomiczny i zakończenie procesu kodyfikacji języka wojwodińsko-rusińskiego (przełom lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych – początek lat dziewięćdziesiątych)	240
3.4.6. Okres współczesny (od początku lat dziewięćdziesiątych)	251
3.5. Struktura gramatyczna języka wojwodińsko-rusińskiego	258
3.6. Leksyka języka wojwodińsko-rusińskiego	266
4. Wojwodina wobec mniejszości – regionalna i krajowa polityka językowa na tle etnopolityki jugosłowiańskiej, serbskiej i wojwodińskiej.....	295
4.1. Polityka narodowościowa Jugosławii, Serbii i Wojwodiny	296
4.1.1. Jugosławia międzywojenna	296
4.1.2. Jugosławia socjalistyczna	300
4.1.3. Po rozpadzie Jugosławii	308
4.1.4. Demokratyczna Serbia po roku 2000	311
4.1.5. Podstawowe prawa mniejszości i ich realizacja w PA Wojwodiny	316
4.2. Prawa językowe w Wojwodinie	336
4.2.1. Polityka językowa	338
4.2.2. Statystyki językowe	343
4.2.3. Ramy prawne dotyczące praw językowych mniejszości	347
4.2.4. Języki mniejszościowe w sferze publicznej i urzędowej	352
4.2.5. Języki mniejszościowe w sferze kulturalnej	365

4.2.6. Języki mniejszościowe w sferze informacyjnej i medialnej	379
4.2.7. Języki mniejszościowe w sferze edukacyjnej	397
4.2.8. Podsumowanie stanu realizacji praw językowych w PA Wojwodiny	412
Zakończenie	415
Summary	421
Rezime.....	423
Резиме.....	425
Мара „rusińskiej” Wojwodiny	428
Wykaz skrótów	429
Bibliografia.....	431
Indeks osób	455

Wstęp

Rusini wojwodińscy są niewielkim narodem, którego przodkowie opuścili swoją karpacką ojczyznę, *Hornjicę*, aby w połowie XVIII w. osiąść na równinnych terenach Wojwodiny, na *Rovnjinie*. Geograficznie była to południowa część Wielkiej Niziny Węgierskiej, od zachodu i południa ograniczona Dunajem i Sawą, a historycznie obejmująca trzy krainy – Baczkę, Banat i Srem, w średniowieczu stanowiące część Królestwa Węgier. Teren ten, zaledwie pół wieku przed przybyciem Rusinów odzyskany przez imperium habsburskie, był podupadły rolniczo, infrastrukturalnie i demograficznie. Aby go ekonomicznie i militarnie zrewitalizować, cesarz Leopold I podjął decyzję o jego kolonizacji, głównie żywiołem niemieckim, ale nie tylko. Sprowadzenie i osiedlenie Niemców, potem Francuzów, Włochów, Hiszpanów, Katalończyków, Słowaków, Rusinów oraz Żydów, Ormian, Greków, Cincarów (Arumunów), a także Węgrów, Rumunów i innych narodów na tym niewielkim obszarze, stworzyło zeń mozaikę etniczną, kulturową i językową. Tym bardziej że na przełomie XVII i XVIII w. osiedliły się w dzisiejszej Wojwodinie i Węgrzech tysiące uciekających z południa Serbów, tworząc na ziemiach habsburskich swoje nowe centrum duchowo-kulturowe i polityczne.

Częścią tej etnicznej mieszanki stali się również Rusini karpaccy. Na ziemiach węgierskich pojawiali się oni już znacznie wcześniej, zwykle w miesiącach letnich jako pracownicy sezonowi. Tym razem jednak, w ramach XVIII-wiecznych akcji kolonizacyjnych kierowanych przez lokalnych urzędników cesarskich, kilkaset rodzin osiedliło się tutaj na stałe. Wśród pierwszych miejscowości, do których dotarli, były Nagy Keresztúr (1745-1751), potem Kucura (1763), a z czasem kolejne, najpierw w regionie Baczki, następnie Sremu i chorwackiej Sławonii. Grupa kilkuset, potem kilku i wreszcie kilkunastu tysięcy Rusinów stworzyła swoją nową niziną ojczyznę

z instytucjami, które pozwoliły jej zachować odrębność wiary, języka, kultury, wykształcić regionalną i narodową tożsamość. Pomimo geograficznego, a od początku XX w. także politycznego, odizolowania od swoich karpaccich współbraci, dzięki poczuciu rusińskiej wspólnoty i świadomości odrębności językowej, religijnej i kulturowej, do dziś przetrwali na południowych rubieżach Kotliny Panońskiej, w Baczce, Sremie i Slawonii.

Rusini karpaccy, znani z pracowitości i pokojowego usposobienia, znakomicie odnaleźli się w wieloetnicznej krainie, później nazwanej Wojwodiną. Ich najbliższymi sąsiadami byli nie tylko Serbowie, ale też Niemcy, Węgrzy, Słowacy i inne narody oraz wyznania. Pomimo polityki władz i bliskości kulturowej ze Słowianami wschodnich obrządków, udało im się zachować język i wiarę, rozwijać własną kulturę oraz organizować życie społeczno-kulturalne. Szczególnie ważna, zwłaszcza przez pierwsze dwa stulecia, była przynależność do „ruskiej”, czyli greckokatolickiej Cerkwi, która zapewniała ochronę wschodniosłowiańskiej, rusińskiej tożsamości oraz możliwość edukacji we własnym języku i własnych szkołach, a na początku XX w. stała się ośrodkiem formowania rusińskiej elity intelektualnej. Po tragicznych latach Wielkiej Wojny, nowo powstałe Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców zapewniło Rusinom, uznanym za odrębną mniejszość, warunki do kulturowego i narodowego odrodzenia, w którym wiodącą rolę odegrała ta młoda inteligencja, będąca drogowskazem i patronem rozwoju całej grupy etnicznej. Zmieniając główne wyznaczniki tożsamości, z religijno-językowych na kulturowo-językowe, doprowadziła ona do zmiany tożsamości regionalnej na narodową. Korzystając z państwowo-administracyjnych udogodnień dla mniejszości, stworzono nową organizację kulturalno-oświatową oraz rozpoczęto proces kodyfikacji języka literackiego. Pozwoliło to na rozwój działalności literackiej, prasowej oraz edukacyjnej. Okres międzywojnia okazał się przełomowy dla kształtowania się Rusinów wojwodińskich jako w pełni świadomej swej odrębności mniejszości etnicznej.

Kontynuacja rozpoczętych w międzywojniu procesów nastąpiła po zakończeniu II wojny światowej, w nowych warunkach społeczno-politycznych. Dzięki polityce nowych władz federalnej i republikańskiej Jugosławii, realizowanej w duchu socjalistycznej idei *braterstwa i jedności wszystkich narodów i narodowości*, Rusini panońscy uzyskali szerokie możliwości rozwoju kultury, edukacji i mediów we własnym

języku. Ich pozycja w okresie powojennym wyróżniała się na tle pozostałych krajów Europy Środkowo-Wschodniej, w których Rusini karpaccy stali się „niewidzialną” i przez prawie pół wieku nieuznaną wspólnotą narodową.

Szczególnie istotna, z perspektywy ich rozwoju, była pozycja, jaką w polityczno-administracyjnej organizacji socjalistycznej Serbii i Jugosławii zajmowała Prowincja Autonomiczna Wojwodiny. Dzięki stale poszerzanej autonomii, nadanej w 1945 r. ze względu na jej historyczno-geograficzno-kulturowo-etniczno-religijną specyfikę, Wojwodina mogła samodzielnie kształtować własną, dostosowaną do warunków lokalnych, politykę mniejszościową. Wprowadzając od lat siedemdziesiątych XX w. dodatkowe języki urzędowe, w tym wojwodińsko-rusiński, i uznając Rusinów za jedną z tradycyjnych mniejszości narodowych, zapewniono im najszerze możliwości ochrony i rozwoju wszystkich sfer życia społecznego. Dzięki temu lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte uznaje się za rozkwit kultury i języka wojwodińsko-rusińskiego, ostatecznie wówczas skodyfikowanego. Taka emancypacyjna tradycja prawna i praktyka, z przerwą na niespokojne lata dziewięćdziesiąte, w zasadzie została zachowana do dzisiaj, zapewniając zaledwie kilkunastotysięcznej społeczności rusińskiej wszelkie środki i instrumenty do prowadzenia własnej polityki w zakresie rozwoju języka oraz kultury, edukacji i mediów. Dodatkowymi gwarantami zachowania ich praw po roku 2000 stały się instytucje międzynarodowe, których główne dokumenty z zakresu ochrony prawnej mniejszości – *Europejską kartę języków regionalnych lub mniejszościowych* oraz *Konwencję ramową o ochronie mniejszości narodowych* – Serbia ratyfikowała na początku XXI w.

Niniejsza książka trafia do rąk Czytelników w roku setnej rocznicy początku kodyfikacji języka wojwodińsko-rusińskiego, powstała zaś z chęci przedstawienia ciągle słabo w Polsce znanych zagadnień dotyczących zarówno Wojwodiny, jak i mieszkającej tam rusińskiej diaspory. W pierwotnym zamyśle Autora miała to być wielka, multidyscyplinarna monografia prezentująca równoległe kształtowanie się Wojwodiny jako serbskiej idei politycznej w XVIII, XIX i na początku XX w. oraz tworzenie regionu wieloetnicznego i wielokonfesyjnego, na skutek ciągle trwających ruchów migracyjnych i akcji kolonizacyjnych. Rezultatem tych procesów, a także realizacją marzeń o autonomii oraz podkreśleniem etniczno-religijno-kulturowej i geograficzno-historyczno-ekonomicznej specyfiki regionu była oficjalnie powołana

po II wojnie światowej Prowincja Autonomiczna Wojwodiny. Rusini baczwańscy mieli być przykładem wspólnoty etnicznej, która przybyła na tereny panońskie w połowie XVIII w., stworzyła tutaj swój nowy dom, a dzięki tolerancyjnemu i wielokulturowemu otoczeniu zachowała własną odrębność kulturową, językową, narodową oraz religijną i przetrwała do dzisiaj.

Ze względu jednak na ograniczenia finansowe i wymagania formalno-naukowe, zgromadzony materiał został podzielony na dwie części: historyczno-kulturoznawczą wojwodińską oraz językowo-historyczno-kulturową rusińską. W Państwa rękach znajduje się właśnie ta druga, w całości poświęcona Rusinom wojwodińskim, ich językowi, historii i kulturze oraz sytuacji prawnej, w jakiej jako mniejszość funkcjonują obecnie. Książka została podzielona na cztery części, a ich układ ma pozwolić na lepsze poznanie specyfiki wieloetnicznej Wojwodiny (rozdział I) oraz historii, kultury (rozdział II) i języka Rusinów wojwodińskich (rozdział III) – zarówno historii, leksyki i cech gramatycznych, jak i dyskusji dotyczących jego genezy. Ostatnia, IV część dotyczy polityki narodowościowej Jugosławii, Serbii i Wojwodiny prowadzonej w XX w., ze szczególnym uwzględnieniem polityki językowej wobec grup mniejszościowych. Po zarysie historii jugosłowiańskiej etnopolityki w sposób szczegółowy zostanie przedstawiony współczesny stan realizacji praw językowych w czterech najważniejszych dziedzinach społecznych: publiczno-urzędowej, kulturalnej, medialnej i edukacyjnej, wraz z dokładną charakterystyką ram prawnych wyznaczanych przez dokumenty międzynarodowe i krajowe.

Szczególnie istotny jest rozdział opisujący język wojwodińsko-rusiński, zarówno z punktu widzenia jego historii, jak i współczesności. Obecnie, obok języka rusińskiego na Słowacji oraz łemkowskiego w Polsce, jest on jednym z trzech skodyfikowanych i funkcjonalnie poliwalentnych wariantów rusińskich (kolejny, zakarpacko-rusiński, wciąż czeka na standaryzację oraz prawne uznanie przez Ukrainę). Wszystkie trzy rusińskie mikrojęzyki literackie, oficjalnie uznane w Serbii, Chorwacji, Bośni i Hercegowinie oraz Słowacji i Polsce stanowią ważny element tożsamości jego rusińskich użytkowników. Rozwijające się w odrębnych warunkach geopolitycznych i językowo-kulturowych, ale połączone karpackim pochodzeniem oraz wschodnim wyznaniem i rusińską tożsamością jego użytkowników, są istotnym czynnikiem integrującym Rusinów w całej Europie Środkowo-Wschodniej. Są także

żywym fenomenem w rodzinie języków słowiańskich, łączącym w sobie elementy wszystkich używanych w regionie idiomów.

Układ niniejszej publikacji prezentuje trzy aspekty istnienia i przetrwania Rusinów w Wojwodinie, trzy wojwodińsko-rusińskie fenomeny: historię panońskich kolonizacji i kształtowania się Rusinów wojwodińskich jako odrębnego etnosu, historię ich języka jako głównego czynnika jednoczącego i narodotwórczego oraz funkcjonowanie rusińskiego języka literackiego jako mniejszościowego w wielonarodowej Wojwodinie, Serbii i Jugosławii. Połączenie tych trzech elementów sprawiło, że licząca obecnie zaledwie 11 483 osób wspólnota wciąż wykazuje się niezwykłą witalnością, rozwija i pielęgnuje swoje tradycje, kulturę, edukację, media i język.

Uwagi redakcyjne

Z uwagi na liczbę alfabetów cyrylicy występujących w pracy Autor zdecydował się na ich częściowy zapis pismem łacińskim – dla nazw związanych z Serbią w transliteracji serbskiej łacinki, a dla pozostałych – transkrypcji polskiej. Imiona i nazwiska Rusinów wojwodińskich zostaną zapisane w łacińskiej transliteracji zgodnej z tradycją serbską (również ze względu na takie ich funkcjonowanie w serbskiej i jugosłowiańskiej przestrzeni kulturalno-naukowej)¹. Gdy dana osoba pojawia się po raz pierwszy, jej imię i nazwisko zostaną podane w formie transliterowanej i oryginalnej. Podobne zabiegi edytorskie dotyczyć będą wojwodińsko-rusińskich nazw własnych – one również zostaną najpierw podane w zapisie rusińskim i transliteracji łacińskiej, a potem już tylko w tej ostatniej formie. Wyjątkiem będą tytuły gazet i czasopism, utworów literackich oraz cytaty – za każdym razem zostanie zachowany ich oryginalny zapis. Imiona, nazwiska i nazwy własne innych wariantów języka rusińskiego (oraz innych języków wschodniosłowiańskich) będą zapisane w formie oryginalnej oraz transkrypcji zgodnej z polską ortografią.

Podobne zabiegi, choć z pełną konsekwencją, zostaną zastosowane wobec cyrylicy serbskiej. Imiona, nazwiska, nazwy własne, a także tytuły czasopism, książek lub utworów literackich oraz cytaty będą zapisane łacinką, bez względu na ich

¹ Wyjątkiem od serbskiej zasady transliteracji języka rusińskiego jest stosowanie dwuznaku *dj* zamiast *đ* w miejscu palatalnego rusińskiego *d'* (zapisywanego jako *db*).

oryginalną wersję. Zapis w ich oryginalnym alfabecie – cyrylickim lub łacińskim – zachowano jedynie w przypisach i bibliografii.

W przypadku nazw organizacji i instytucji za pierwszym razem zostaną one podane w zapisie i brzmieniu oryginalnym oraz tłumaczeniu na język polski, a przy kolejnych użyciach za pomocą ich polskich odpowiedników. W przypadku zaś najczęściej pojawiających się organizacji, a także dokumentów prawnych, zostaną zastosowane skróty, których rozwinięcia znajdują się pod koniec książki.

Nazwy serbskich miejscowości zostaną podane w zapisie łacińskim i zgodnie z ich brzmieniem oficjalnym, a więc po serbsku. Jeśli istnieją odpowiedniki rusińskie, zostaną one podane przy pierwszym wspomnieniu nazwy geograficznej.

*

Kończąc niniejsze wprowadzenie, chciałbym serdecznie podziękować osobom i instytucjom, które zapewniały mi odpowiednie warunki, pomoc i wsparcie w czasie wieloletnich badań nad Wojwodiną i jej Rusinami. Przede wszystkim dziękuję Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej za możliwość wyjazdów na badania naukowe do Nowego Sadu². Dziękuję również Macierzy Serbskiej za możliwość pracy i korzystania z jej zbiorów, Uniwersytetowi w Nowym Sadzie i Katedrze Rutenistyki oraz jej pracownikom, a także Instytutowi Prasowo-Wydawniczemu Ruske slovo i Instytutowi Kultury Wojwodińskich Rusinów za wskazanie odpowiedniej literatury i udzielone wsparcie.

Serdecznie dziękuję Recenzentom niniejszej monografii, prof. Barbarze Oczkovej i prof. Adamowi Fałowskiemu, za ich wnikliwą lekturę i cenne uwagi.

Szczególne podziękowania należą się osobom, które pozwoliły mi lepiej, czasem inaczej, poznać Wojwodinę i Nowy Sad. Kieruję je więc do Nataśy, Miłosza, Borisa i Jeleny, za spotkania i rozmowy, w *Maticy* i *Matce*, w *Ruskim slovie* i na uniwersytecie, na Podbarze i Limanie oraz w wielu innych, bliskich mi miejscach Nowego Sadu...

² Książka powstała także dzięki badaniom prowadzonym w Serbii w latach 2018-2021 w ramach staży naukowych przyznanych przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej (umowy PPN/WYM/2018/1/00103/SRB01, PPN/WYM/2019/1/00014/U/00001 i PPN/BIL/2020/1/00020/U/00001).

Specjalne podziękowania należą się Aleksandrowi Zografowi za wojwodińskie i rusińskie ilustracje zdobiące tę książkę, Dawidowi Kwoce za mapę „rusińskiej” Wojwodiny oraz Aleksandrowi Mudremu za tłumaczenie i pomoc z rusińskimi słówkami.

Na koniec chciałbym również gorąco podziękować najbliższej Rodzinie i Przyjaciołom za obecność i wsparcie, a szczególnie gromadce ich dzieci – za wszystkie niezapomniane chwile spędzone razem między kolejnymi wyjazdami do Wojwodiny.

1. Wojwodina

Dzisiejsza Wojwodina to równiny, tradycyjnie rolniczy i poprzecinany siecią rzek i kanałów, region o powierzchni nieco ponad 21 tys. km². Zamieszkuje go około 1,74 miliona ludzi ponad 20 narodowości. Z posiadającą od 1945 r. autonomię serbską prowincją od zachodu graniczą Chorwacja oraz Bośnia i Hercegowina, z północy Węgry, a ze wschodu Rumunia. Jest to najbardziej na południe wysunięta część Wielkiej Niziny Węgierskiej (węg. Alföld), której południową część wyznaczają rzeki Dunaj i Sawa oraz ułożone pomiędzy nimi pasmo górskie Fruška Gora³.

Splot wydarzeń historycznych, począwszy od pojawienia się Słowian (VI-VII w.), a potem przybycia Węgrów (IX w.), poprzez średniowieczne poszerzanie się państw węgierskiego i serbskiego (do XIV w.), ekspansję Turków i ich zdobycze terytorialne na Bałkanach i w Panonii (XV-XVII w.), a w końcu czas państwa habsburskiego (XVII/XVIII-pocz. XX w.) doprowadziły do zbliżenia, a potem integracji trzech historyczno-geograficznych krain – Baczki, Banatu i Sremu – i powstania znanej nam dziś prowincji. Historycznie nazwa Wojwodina⁴ po raz pierwszy pojawiła się dopiero w burzliwych latach rewolucji węgierskiej połowy XIX w. jako realizacja serbskiej idei narodowej o autonomii polityczno-terytorialnej w ramach państwa

³ Mapa PA Wojwodiny znajduje się na s. 428.

⁴ Nazwa regionu pochodzi od dawnego serbskiego wojskowo-politycznego tytułu *vojvoda*. Wbrew obietnicom zawartym w pierwszych przywilejach cesarza Leopolda I z końca XVII w. osiedlający się na ziemiach Habsburgów Serbowie nigdy nie osiągnęli obiecanej im autonomii politycznej, w której ich przywódca świecki miał nosić tytuł wojewody. Dopiero na Zgromadzeniu Majowym w 1848 r. ten tytuł nadano generałowi Stevanowi Šupljikacowi. Niestety tę tytułarną funkcję z uwagi na przedwczesną śmierć sprawował zaledwie kilka miesięcy.

Habsburgów. Powołana na wielkim zgromadzeniu narodowo-kościelnym w 1848 r. w Sremskich Karlovcach Serbska Wojwodina była efektem postulatów politycznych serbskiej ludności z Sremu, Baczki, Banatu i Baranji. Wprawdzie był to organizm nietrwały, w trakcie kolejnej dekady zastąpiony Województwem Serbskim i Banatem Temeszu, ale stał się symbolicznym załączkiem dzisiejszej prowincji autonomicznej. I choć serbskie postulaty narodowo-polityczne zostały zrealizowane po I wojnie światowej, to sam region swoją pełną podmiotowość i odrębność autonomii uzyskał dopiero w 1945 r. W nowych okolicznościach społeczno-politycznych, w federalistycznie zorganizowanym państwie jugosłowiańskim, została urzeczywistniona idea o wojwodińskiej autonomii, ale nie jednego, serbskiego, lecz wielu narodów. Była to więc jugosłowiańska, socjalistyczna i międzynarodowa realizacja idei o wielonarodowej prowincji, której specyfika wynikała bezpośrednio z geografii, historii, kultury i ekonomii oraz mozaiki narodowo-religijno-językowej.

Największą część dzisiejszej Wojwodiny zajmuje region Baczka (serb. Bačka, węg. Bácska) – jego zachodnią i południową granicę wyznacza Dunaj, a wschodnią Cisa. W południowej części regionu znajduje się Nowy Sad, dzisiaj stolica Wojwodiny, a w XVIII i XIX w. najważniejsze centrum kulturalne i polityczne Serbów wojwodińskich. Większość historycznego regionu Baczki znajduje się w granicach Serbii, a tylko niewielki skrawek pozostał na Węgrzech. W średniowieczu był to region z większością populacją węgierską. Obok Węgrów żyli tu także Słowianie (Serbowie), którzy po bitwie pod Mohaczem (1526) i zajęciu go przez Turków stali się grupą dominującą. Po wielkiej ofensywie wojsk chrześcijańskich pod koniec XVII w. i podpisaniu traktatu pokojowego w Sremskich Karlovcach (1699), kończącego wojnę między państwami Ligi Świętej a imperium osmańskim, region stał się bazą przyszłych kolonizacji habsburskich. Przez cały XVIII w. – w wyniku migracji oraz kolonizacji zorganizowanych, najpierw prywatnych, potem państwowych, cesarskich – osiedlali się tutaj Serbowie, Buniewcy, Chorwaci, Niemcy, Słowacy, Żydzi, Ormianie, Grecy i Cincarze, Węgrzy, a także Rusini karpaccy⁵. To właśnie ta kraina stała się domem dla pierwszych rusińskich kolonistów. W pierwszym etapie dotarli

⁵ W XIX i XX w. osiedlali się także inne narody, w tym Ukraińcy (XIX/XX w.) oraz tzw. Biali Rosjanie (lata dwudzieste XX w.).

oni do miejscowości Nagy Keresztúr (dzisiaj Ruski Krstur), Kucura i Kula, a potem Nowego Sadu i innych. Do dzisiaj to tutaj zamieszkuje największa część Rusinów wojwodińskich.

Na wschód od Baczki, na lewym brzegu Cisy znajduje się Banat. Po I wojnie światowej został on podzielony między Serbię (część nizinna) i Rumunię (część górzy-sta). Region ten, najpóźniej z ziem wojwodińskich wyzwolony spod władzy tureckiej (1718), stał się pierwszym, eksperymentalnym terenem kolonizacji cesarskiej, w której wiodącą rolę pełnili osadnicy niemieccy⁶. Poza nimi w ciągu XVIII w. pojawiali się m.in. Włosi, Hiszpanie, Katalończycy, Francuzi oraz Rumuni, Węgrzy, Słowacy, Czesi, a także Polacy z okolic Wisły.

Trzecim, najmniej zróżnicowanym etnicznie, wojwodińskim regionem jest Srem. Jego wschodnia, dziś serbska część⁷, wciśnięta jest klinem między Dunaj i Sawę, regiony Baczka i Mačva. Oś wschodniego Sremu wyznacza pasmo Fruškej Gory, objęte ochroną Parku Narodowego i będące niegdyś wyspą na prehistorycznym Morzu Panońskim. Dzisiaj, poza przyrodą i tradycją winiarską, której początki sięgają III w. naszej ery, znana jest jako serbska Święta Góra – tworzy ją zespół kilkunastu prawosławnych monasterów. Fruška Gora, jako centrum religijne oraz Sremski Karlovci, jako tradycyjna siedziba metropolitów i patriarchów serbskich, były centrum duchowego życia Serbów habsburskich. Sam zaś Srem, z największym odsetkiem serbskiej ludności autochtonicznej i w najmniejszy sposób objęty habsburskimi kolonizacjami, od początków XIX w. stał się domem dla części Rusinów, zarówno tych migrujących z Ruskiego Krstura i Kucury w poszukiwaniu lepszej ziemi uprawnej, jak i osób, które w drugiej połowie XIX w. przybyły z Karpat w ramach późniejszych fal osadniczych⁸.

⁶ Rola Banatu jako miejsca organizacji pierwszej fali kolonizacji wynikała z faktu, że w XVIII w. znajdował się on pod bezpośrednią administracją Wiednia.

⁷ Zachodnia część regionu – Srijem, znajduje się w granicach Chorwacji.

⁸ Równoległe z nimi rusińscy przybysze osiedlali się także w chorwackiej Sławonii.

Summary

Vojvodina and Its Ruthenians: About the Language, Culture and History of Ruthenians in Vojvodina

Since the turn of the 18th century, the areas of today's Vojvodina became the goal of intensive colonisation and migration. In order to economically and demographically revitalise the abandoned and degraded southern frontiers of the Pannonian Basin, Vienna began the process of settlement comprising thousands of Germans, later the French and Spanish, Italians, Slovaks, Ruthenians, Czechs, Armenians, Greeks, Cincars. Besides them, Hungarians, Romanians, Croats, Bunjevci and Jews arrived there, but primarily Serbs who settled en masse, after 1690 and under their religious and political leaders, today's Vojvodina and Hungary.

Carpathian Ruthenians were among nations incoming throughout the 18th century. They appeared first in Nagy Keresztúr (1745/1751), later in Kucura (1763), and over time in other localities of Bačka, Srem and Croatian Slavonia. A group of several hundred, later several thousand, and over a dozen thousand Ruthenians created in the multiethnic and multilingual environment a new lowland home with its institutions – the Greek Catholic Church and school, which enabled them to survive and keep faith, language, culture and identity. Affiliation to the Greek Catholic Church was especially important for keeping the East Slavic separateness and the sense of the Ruthenian community. At the beginning of the 20th century, a young intellectual elite arose around this Church.

After World War I, due to the creation of some possibilities by the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, establishing their own organisation and starting the process of literary language codification, the national and cultural rebirth of Ruthenians in Vojvodina began. Its continuation, closing also the process of shaping the national identity, took place after World War II, in social and political conditions created by

multinational Yugoslavia. Ruthenians fully used possibilities of action within the socialistic politics of *brotherhood and unity of nations and nationalities* of Yugoslavia, developing culture, education and media in their own language.

In the 1970s and 1980s multicultural Vojvodina benefited from the broadest range of autonomy, and Ruthenians obtained the privileged status of national minorities (guaranteeing them development on all levels of social life – cultural, educational, academic, informational and media). At that time, their already standardised language became one of the five official languages in the province. Yugoslavian inclusionary ethnic and language policy towards Ruthenians, after perturbations of the restless the 1990s, is continued today, providing this community with all means and instruments to conduct their own policy of the development of the language, culture, education and media.

The layout of the book is to allow to get the knowledge about the specificity of multiethnic, multicultural and multilinguistic Vojvodina (chapter I) as well as the history, culture (chapter II) and language of Pannonian Ruthenians (chapter III). The last chapter (IV) presents the history of ethnic politics of Yugoslavia, Serbia and Vojvodina, particularly considering contemporary language policy towards minority groups (based on old tradition, international and national legal acts).

Released on the 100th anniversary of the beginning of the Ruthenian language in Vojvodina codification, this monography is to present the triple phenomenon of Pannonian Ruthenians – national, linguistic as well as cultural and legal. Therefore, its purpose is to discuss three aspects of the survival and existence of Ruthenians in Vojvodina: the history of colonisation and shaping Ruthenians as a separate ethnos, the history of the language as a main nation-building factor and finally the contemporary functioning of Ruthenians' language as a minority one in multinational Vojvodina. Due to the coexistence of these three elements, community comprising today only 11 483 persons still exhibits remarkable vitality, fostering and developing its tradition, culture, education, media and language.

Keywords: Ruthenians in Vojvodina, Carpatho-Ruthenians, Ruthenian language in Vojvodina, Vojvodina, Serbia, Yugoslavia, Pannonia, national minorities, ethnopolitics, language policy

Rezime

Vojvodina i njeni Rusini. O jeziku, istoriji i kulturi vojvođanskih Rusina

Od kraja XVII i početka XVIII veka zemlje današnje Vojvodine postale su cilj intenzivnih kolonizacija i migracija. U pokušaju da privredno i demografski revitalizuje napuštene i uništene južne delove Panonske nizije, Beč je otpočeo proces naseljavanja hiljada Nemaca, Francuza, Italijana, Španaca, Slovaka, Rusina, Čeha te Jermena, Grka i Cincara. Pored njih stizali su i Mađari, Hrvati, Bunjevci, Jevreji te, pre svega, Srbi koji su pod vođstvom svojih duhovno-političkih poglavara posle 1690. masovno naseljavali Vojvodinu i Ugarsku.

U masi naroda koji su kroz čitav XVIII vek naseljavali te zemlje našli su se i karpatski Rusini, prvo u Velikom Krsturu (1745/1751) i Kucuri (1763), a posle u drugim mestima Bačke, pa Srema i hrvatske Slavonije. Rusinska zajednica, sastavljena prvo od nekoliko stotina ljudi, pa od više hiljada osoba, u višeeetničkom i višejezičkom okruženju stvorila je svoju novu ravničarsku domovinu sa svim svojim institucijama – Crkvom i školom koje su obezbedile njihov opstanak i sačuvale veru, jezik, kulturu i identitet. Za očuvanje istočnoslovenske posebnosti i svesti o rusinskom zajedništvu od izuzetnog značaja bila je Grkokatolička crkva, oko koje se početkom XX veka stvorila mlada intelektualna elita panonskih Rusina.

Nakon I svetskog rata, zahvaljujući pravnim uslovima u novostvorenoj Kraljevini SHS, osnivanju sopstvene organizacije te pokretanju procesa standardizacije književnog jezika, počeo je i nacionalni i kulturni preporod vojvođanskih Rusina. Njegov nastavak, koji je i okončao formiranje nacionalnog identiteta, nastupio je posle II svetskog rata, u društveno-političkim uslovima nove, višenacionalne Jugoslavije. Rusini su u potpunosti iskoristili sve mogućnosti delovanja u okviru socijalističke

politike *bratstva i jedinstva svih naroda i narodnosti* Jugoslavije, razvijajući kulturu, prosvetu i informisanje na sopstvenom jeziku.

U vreme kad je multikulturalna Vojvodina u 70. i 80. godinama uživala u najširem obliku autonomije, Rusini su dobili privilegovan status narodnosti (koji je obezbeđivao razvoj na svim nivoima društvenog života - kulturnom, prosvetnom, akademskom, informacionom i medijskom), dok je njihov uveliko standardizovan književni jezik postao jedan od pet službenih jezika u pokrajini. Jugoslovenska inkluzivna narodnosna i jezička politika prema Rusinima, posle kolebanja tokom burnih 90. godina, kontinuitet je dobila nakon 2000. godine, do danas obezbeđujući zajednici sva sredstva i instrumente za vođenje sopstvene politike razvoja jezika, kulture, prosvete i informisanja.

Struktura knjige treba da omogući poznavanje posebnosti višetničke, višekulturne i višejezičke Vojvodine (I poglavlje) kao i istorije, kulture (II poglavlje) te jezika Rusina (III poglavlje). Poslednje, IV poglavlje, predstavlja narodnosnu politiku Jugoslavije, Srbije i Vojvodine sa posebnim osvrtom na savremenu jezičku politiku prema manjinskim zajednicama (zasnovanu na davnoj praksi te međunarodnim i domaćim pravnim aktima).

Objavljena u stotu godišnjicu početka standardizacije rusinskog jezika monografija treba da predstavi trojni fenomen vojvođanskih Rusina - nacionalni, jezički i kulturno-pravni. Njen cilj jeste, dakle, predstavljanje tri aspekta opstanka i postojanja Rusina u Vojvodini: istoriju naseljavanja i formiranja Rusina kao posebnog etnosa, istoriju jezika kao glavnog nacionalnog faktora te, napokon, savremeno funkcionisanje jezika Rusina kao manjinskog idioma u multinacionalnoj Vojvodini. Zahvaljujući istovremenom postojanju i delovanju ta tri elementa, mala nacionalna zajednica koja danas broji samo 11.483 člana, do dana današnjeg pokazuje neverovatnu vitalnost, čuvajući i razvijajući svoju tradiciju, kulturu, prosvetu, svoje medije i svoj jezik.

Ključne reči: vojvođanski Rusini, karpatski Rusini, rusinski jezik u Vojvodini, Vojvodina, Srbija, Jugoslavija, Panonija, nacionalne manjine, etnopolitika, jezička politika

Резиме

Войводина и ей Руснаци. О язика, култури и историї войволянских Руснацох

Од концу XVII и початку XVIII века преділи нешкайшей Войводини постали цель интензивних колонизацийох и миграцийох. Пробуюци ревитализовац привредно и демографийно напуцени и зніщени южни часци Панонской равнині, Беч почал з процесом насельованя тысячох Немцох, Французох, Италианох, Шпанцох, Словакох, Руснацох, Чехох та Ерменох, Грекох и Цинцарох. Попри них, приходзели и Мадыре, Горвати, Буневци, Жидзи та, насампредз, Серби хтори под руководзеньом своїх духовно-политичних поглаварох после 1690. року масовно насельовали Войводину и Угорску.

У маси народох хтори през цали XVIII век насельовали тоти жеми нашли ше и карпатски Руснаци, перше у Вельким Керестуре (1745/1751) и Коцуре (1763), а потим у других местох Бачки, Сриму и горватскей Славонії. Руска заедніца, составена перше зоз даскельо стотки людзох, познейше и зоз вецей тисячи особох, у вецейетнічним и вецейязичним окруженю створела свою нову ровнінску оцовщину зоз своїма институциями – Церкву и школу хтори обезпечели їх обстојане и зачували виру, язик, културу и идентитет. За очуване восточнославянскей окремноци и свідомосци о руским заедніцтве од окремого значеня була Грекокатолицка церква, коло хторей ше початком XX вику формовала млада интелектуална елита панонских Руснацох.

После I шветовой войны, дзекуючи правним условийом у новоформованей Краљовини СХС, снованю власней організації та порушованю процесу стандардизації литературного язика, почало и националне и културне препородзене войволянских Руснацох. Його предлужене, хторе и закончело формоване национального идентитету, почало после II шветовой войны,

у дружтвено-политичних условийох новей, вецейнационалней Югославиї. Руснаци у подполноски вихасновали шицки можлівосци дїйствованя у рамках социялистичней политики *братства и єдинства* шицких *народох и народносцох*, розвиваюци культуру, просвиту и информоване на власним язiku.

У чаще кед мултикултурна Войводина у 70. и 80. рокох мала найширшу форму автономії, Руснаци достали привилеговани статус народносци (хтори забезпечовал розвой на шицких уровньох дружтвеного живота – культурним, просвитним, академским, інформаційним и медийним), док їх стандартизовані литературні язык постал єден з пейц службових языкох у покраїни. Югославянска инклузивна народносна и язична политика гу Руснацом, после нестаетних бурйовитих 90. рокох, континуитет достала после 2000. року, по нешка забезпечуюци заедніци шицки средства и инструменти за водзене власней политики розвою языка, культури, просвити и информованя.

Структура кнїжки треба же би оможлівела познаванє окремносци вецейетнічней, вецейкультурней и вецейязичней Войводини (I поглаве) як и исторії, культури (II поглаве) та языка Руснацох (III поглаве). Остатне, IV поглаве, представля народносну политику Югославиї, Сербії и Войводини зоз окремним огляднуцом на сучасну язичну политику гу меншинским заедніцом (засновану на давней пракси та медзинароднима и домашніма правнима актами).

Обявена на стоту рочніцу початку стандардизації руского языка моноґрафия треба же би представела тройни феномен войволянских Руснацох – национални, язични и культурно-правни. Ёй циль, же би ше представели три аспекти обстояня и иснованя Руснацох у Войводини: историю насельованя и формованя Руснацох як окремого етноса, историю языка як главного национального фактора та, на концу, сучасне функціоноване языка Руснацох як меншинского идиома у мултинационалней Войводини. Дзекуючи источасному иснованю и дїйствованю тих трох елементох, мала национална заедніца хтора чишлі лем 11.483 члени, по нешка указує невіроятну виталносц, чуваюци и розвиваюци свою традицию, культуру, просвиту, своєю медії и свой язык.

Кључни слова: войводјански Руснаци, карпатски Русини, руски јазик у Войводини, Войводина, Србија, Југославија, Панонија, национални меншини, етнополитика, јазична политика

Tłumaczenie: Aleksander Mudri

Bibliografija

Monografije

- Andrić, Edita, 2009: *U duhu jezičke i kulturne koegzistencije*, Novi Sad.
- [Arsenjev, Aleksej] Арсењев, Алексеј *et al.*, 2009: *Име и презиме Нови Сад*, Нови Сад.
- Barić, Eugenija, 2007: *Rusinski jezik u procjepu prošlosti i sadašnjosti*, Zagreb.
- [Bejatović, Stanko] Бејатовић, Станко, 2004: *Слободе и права човека и грађанина у концепту новог законодавства Републике Србије*. Књ. 3, Крагујевац.
- Bethke, Carl *et al.*, 2009: *Zavičaj na Dunavu. Suživot Nemaca i Srba u Vojvodini*, Novi Sad.
- Biljnja, Vladimir, 1987: *Rusini u Vojvodini*, Novi Sad.
- Boarov, Dimitrije, 2001: *Politička istorija Vojvodine u trideset tri priloga*, Novi Sad.
- Brizo, Jan *et al.*, 2000: *Manjine u Srbiji*, Beograd.
- Bugarški, Ranko, 2009: *Evropa u jeziku*, Beograd.
- Bugarški, Ranko, 2016: *Jezici u potkrovlju*, Beograd.
- Bukurov, Branislav, 1957: *Poreklo stanovništva Vojvodine*, Novi Sad.
- [Сар, Микола] Сап, Микола, 1996: *Церква и школа у Коцуре. Прилоги и жридри*, Нови Сад.
- [Серовић, Љубивоје] Церковић, Љубивоје, 2015: *Народи на тлу Војводине. Од праисторије до двадесетог века*, Нови Сад.
- [Czarski, Waczesław W.] Чарски, Вячеслав В., 2011: *Русински јазик Србији и Хорватији в свете јазикових контактов. Лингвогенетически аспект*, Щёлково.
- Czerwiński, Maciej, 2005: *Język, ideologia, naród. Polityka językowa w Chorwacji a język mediów*, Kraków.
- Duč-Fajfer, Helena, 2001: *Literatura łemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*, Kraków.
- [Duličenko, Aleksander D.] Дуличенко, Александер Д., 1995: *Jugoslavo-Ruthenica*, Нови Сад.
- [Duličenko, Aleksander D.] Дуличенко, Александер Д., 2002: *Книжка о руским јазуку. Увод до рускеј филологији у документох и коментарох*, Нови Сад.
- [Duličenko, Aleksander D.] Дуличенко, Александер Д., 2008: *Jugoslavo-Ruthenica II*, Нови Сад.
- [Ђурић, Владимир, Танасковић, Дарко, Вукмировић, Драган, Лађевић, Петар] Ђурић, Владимир, Танасковић, Дарко, Вукмировић, Драган, Лађевић, Петар, 2014: *Етноконфесионални и језички мозаик Србије*, Београд.
- [Fejsa, Mihajlo] Фејса, Михайло, 1990: *Англијски елементи у руским јазуку*, Нови Сад.
- [Fejsa, Mihajlo] Фејса, Михайло, 2010: *Нова Србија и њена русинска мањина = Нова Србија и њена руска мањина = The New Serbia and its Ruthenian Minority*, Нови Сад.

Bibliografija

- [Fejsa, Mihajlo, Medješi, Helena] Фейса, Михайло, Медеша, Гелена, 2022: *Правопис руского языка з правописним словником*, Нови Сад.
- Felczak, Waclaw, 1966: *Historia Węgiei*, Wrocław.
- Filipović, Milenko, 1958: *Proučavanje naseljavanja Vojvodine*, Novi Sad.
- Gavrilović, Slavko, 1975: *Prilog istoriografiji Vojvodine (period 1699-1849)*, Novi Sad.
- [Gavrilović, Slavko] Гавриловић, Славко, 2009: *Студије из привредне и друштвене историје Војводине и Славоније од краја XVII до средине XIX века*, Нови Сад.
- Hadrovič, Laslo, 1986: *Mađarski elementi u srpskohrvatskom jeziku*, Novi Sad.
- [Hardi, Djura] Гарди, Дюра, 2019: *Руснаци од присоединеня по Просвиту = Русини од присаједињеня до Просвете*, Нови Сад.
- Hegediš, Antal, Čobanović, Katarina, 1991: *Demografska i agrarna statistika Vojvodine 1767-1867*, Novi Sad.
- [Hnatiuk, Wołodumyr] Гнатюк, Володимир, 1985-1988: *Етнографични материяли з Угорскей Руси*, том 1-5, Нови Сад.
- [Iskruljev, Toša] Искруљев, Тоша, 1925: *О Војводини и њеној колонизацији*, Нови Сад.
- [Jabur, Wasyl, Pliszkowa, Anna] Јабур, Василь, Плишкова, Анна, 2009: *Сучасный русинський списовный язык*, Пряшів.
- Jankulov, Borislav, 1961: *Pregled kolonizacije Vojvodine u XVIII i XIX veku*, Novi Sad.
- [Jelić, Marijan] Јелић, Маријан, 2010: *Етници и ктетици у Војводини*, Сомбор.
- Kačavenda, Petar, 2021: *Nemci u Jugoslaviji 1918-1945*, Beograd.
- [Kočiš, Mikola M.] Кочиш, Микола М., 1971: *Правопис руского языка*, Нови Сад.
- [Kočiš, Mikola M.] Кочиш, Микола М., 1974: *Грамматика руского языка: фонетика – морфология – лексика I*, Нови Сад.
- [Kočiš, Mikola M.] Кочиш, Микола М., 1978: *Лингвистични роботи*, Нови Сад.
- Komšić, Jovan, 2014: *Vojvođansko pitanje u procesu srpske tranzicije (1988-2013)*, Beograd.
- Komšić, Jovan, 2015: *Demokratsko upravljanje kulturološkim različitostima. Vojvodina u svetlu evropskih iskustava*, Beograd.
- Kopyś, Tadeusz, 2001: *Kwestia narodowościowa na ziemiach Korony Świętego Stefana w latach 1867-1918*, Kraków.
- [Kostelnik, Gabor Homzov] Костелник, Габор Гомзов, 1904: *З мойого валала. Идилски венец*, Жовква (reprint: Нови Сад 1975).
- [Kosteljnik, Gabor] Костельник, Габор, 1923: *Грамматика бачваньско-рускей бешеди*, Сремски Карловци (reprint: Нови Сад 1975).
- [Kostić, Lazo M.] Костић, Лазо М., 1999: *Српска Војводина и њене мањине (демографско-етнографска студија)*, Нови Сад.
- Krajčovič, Rudolf, 1988: *Vývin slovenského jazyka a dialektológia*, Bratislava.
- [Krel, Aleksandar] Крел, Александар, 2014: *Ми смо Немци. Етнички идентитет припадника немачке националне мањине у Војводини на почетку 21. века*, Београд.
- Krivokapić, Boris, 2006: *Manjine u međunarodnom pravu*, Beograd- Novi Sad.
- Krkljuš, Ljubomirka, 1995: *Istorija političkih i pravnih institucija Vojvodine*, Novi Sad.

Od przełomu XVII i XVIII wieku na ziemiach dzisiejszej Wojwodiny, w regionie na granicy Bałkanów i Europy Środkowej, osiedlało się wiele narodów. Obok Serbów, Niemców, Węgrów, Żydów, Rumunów, Słowaków, Chorwatów i Buniewców, Ormian, Cincarów oraz kilkunastu innych wspólnot, które zamieszkały w Baczce, Banacie i Sremie, znaleźli się także Rusini karpaccy z Górnych Węgier, a później również z Galicji. Przybywając od połowy XVIII wieku najpierw do Nagy Keresztúra i Kucury, a potem jeszcze do innych miejscowości, w równinnej Panonii stworzyli swoją nową ojczyznę.

Monografia *Wojwodina i jej Rusini*, poświęcona językowi, kulturze i historii Rusinów wojwodińskich, ma być świadectwem ich woli obrony prawa do istnienia i przywiązania do tradycji, dzięki czemu przetrwali ponad dwieście siedemdziesiąt lat z dala od swojej karpackiej ojczyzny. Tradycji pokojowego współżycia narodów i wyznań w Wojwodinie, a także sprzyjającym okolicznościom społeczno-politycznym w kolejnych formach jugosłowiańskiej federacji, Rusini zawdzięczają homogenizację narodową, bogatą literaturę oraz sprawne funkcjonowanie instytucji społeczno-kulturalnych i oświatowych. Szczególną rolę w tym procesie odegrała rozpoczęta zaraz po I wojnie światowej kodyfikacja języka, za której sprawą wojwodińsko-rusiński stał się funkcjonalnie poliwalentnym, najlepiej dziś rozwiniętym mikrojęzykiem słowiańskim.

Niewielka, licząca obecnie zaledwie jedenaście i pół tysiąca osób wspólnota, niezwykle witalna i aktywna, stanowi prawdziwy fenomen, który w pełni zasłużył na książkę po polsku.

<https://akademicka.pl>

